

PAPER DETAILS

TITLE: Yesilköy'de Kentsel Kültürel Bellek ve Miras Koruma İlişkisi

AUTHORS: Kübra Turangil, Alidost Ertugrul

PAGES: 25-48

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3118600>

Yeşilköy’de Kentsel Kültürel Bellek ve Miras Koruma İlişkisi

Kübra TURANGİL* ve Alidost ERTUĞRUL**

* Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi
İstanbul, Türkiye
ORCID: 0000-0002-8047-5852
kubraturangil@gmail.com

** IRCICA Mimari Miras Bölümü
İstanbul, Türkiye
ORCID: 0000-0002-1674-0543
alidostertugrul@gmail.com

Araştırma makalesi

Geliş: 02/05/2023

Son düzenleme sonrası geliş: 21/09/2023

Kabul: 12/12/2023

Yayınlanma: 31/01/2024

Öz

Kent hafızası bağlamında kültürel bellek olgusu, kültürel miras koruma çalışmalarının tamamlayıcı unsurudur. Tarihî bir alana kendine özgü çehreyi kazandıran yapılar, anıtlar, meydanlar, sokaklar, yollar olduğu gibi; o yere ait dokular, renkler, hatıralar, sözlü anlatılar, geleneksel ve törensel tekrarlardan oluşan tinsel unsurlardır. Kültürel bellekte yer eden bu tamamlayıcı unsurlar, kültürel mirasın korunması ve sürdürülebilirliğine yönelik çalışmalarla ayrı düşünülmemelidir.

Bu çalışma Yeşilköy’de kültürel bellek ve kültürel miras koruma ilişkisine dair somut veriler ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda Yeşilköy semtinin, 19. yüzyıl ortalarından bugüne dek şahit olduğu tarihî olaylar, sosyo-kültürel yapısı, tarihî çevresinin oluşumu ve mevcut hâli irdelenmiştir. Gerçekleştirilen saha çalışmaları ile Yeşilköy’de yerin ruhu, topoğrafya, doğal peyzaj, kentsel sit ve tarihî çevreyi kapsayacak şekilde kültürel belleğin izleri sürülmüştür. Çalışma Yeşilköylülerle gerçekleştirilen sözlü tarih mülakatlarından elde edilen verilerle desteklenmiştir. Bununla beraber Yeşilköy’de hafıza mekânları, insanî ilişkiler, geleneksel ve gündelik ritüellere dayalı sözlü tarih anlatılarının; edebiyatta ve anılarda, Türk sinemasında yer alan Yeşilköy imgesiyle örtüştüğü görülmüştür. Kültürel çeşitliliği, demografik yapısı, tarihî silüeti günden güne değişen Yeşilköy’de kent hafızası bağlamında kültürel belleğin kayıt altına alınması hedeflenmiştir.

Anahtar kelimeler: Yeşilköy, kent hafızası, kültürel bellek, kültürel miras koruma, hafıza mekânları.

The Relationship Between Urban Cultural Memory and Heritage Conservation in Yeşilköy

Kübra TURANGİL* and Alidost ERTUĞRUL**

* *Fatih Sultan Mehmet Vakıf University
İstanbul, Türkiye
ORCID: 0000-0002-8047-5852
kubraturangil@gmail.com*

** *IRCICA Architectural Heritage Section
İstanbul, Türkiye
ORCID: 0000-0002-1674-0543
alidostertugrul@gmail.com*

Research article

Received: 02/05/2023

Received in final revised form: 21/09/2023

Accepted: 12/12/2023

Published online: 31/01/2024

Abstract

Cultural memory is a phenomena that complements study of cultural heritage conservation in the context of urban memory. A historical area's distinctive features include not only its buildings, monuments, squares, streets, and roads, but also its textures, colors, verbal tales, recollections, and spiritual components made up of repeated conventional and ceremonial actions. Studies for the preservation and sustainability of cultural heritage should not be considered separately from complementary aspects that exist in the cultural memory.

The purpose of this study is to provide specific information about Yeşilköy's cultural memory and cultural heritage conservation activities. In this regard, the socio-cultural structure, historical environment formation, and contemporary situation of the Yeşilköy district have been researched from the middle of the 19th century to the present. The traces of cultural memory have been tried to be revealed by conducting field research, including the topography, natural landscape, urban areas and historical contexts that make up the spirit of the place. The research was supported by the information obtained from the oral history interviews with Yeşilköy residents. In addition, it is seen that the images of Yeşilköy shown in Turkish literature, memories and Turkish cinema overlap with oral history narratives expressed through human relations, traditional and daily rituals, and memory spaces in Yeşilköy. It is aimed to register of cultural memory in the context of urban memory in Yeşilköy, where in cultural diversity, demographic structure, the historical silhouette is changed day by day.

Keywords: Yeşilköy, urban memory, cultural memory, cultural heritage conservation, places of memory.

1. GİRİŞ

Koruma kavramı, uluslararası arenada her ne kadar anıt eserlerin ve arkeolojik alanların korunması gibi kısıtlı bir alanda başlamış olsa da (CIAM, 1931) yıllar içerisinde değişen dünya düzeninin ortaya çıkardığı farklı ihtiyaçlara bağlı olarak; uluslararası tüzüklerde kültürel mirasın gelecek kuşaklara aktarımı, mevcut hafızanın korunarak iletilmesinin önemi, özgünlük, yerin ruhu gibi konular üzerinde durulmaya başlandığı görülmektedir. Bu tüzüklerden biri olan Québec Deklarasyonu'nda yerin ruhunun toplulukların değişim ve devamlılık ihtiyaçlarına cevap verirken sürekli olarak yeniden inşa edildiğine dikkat çekilmektedir. Bir yere özel kimliğini kazandıran yapılar, peyzaj, rota, nesneler gibi somut öğeler olduğu kadar, anılar, anlatılar, yazılı belgeler, festivaller, anma törenler, ritüeller, geleneksel bilgi, değerler, dokular, renkler ve kokulardan oluşan soyut öğelerdir (ICOMOS, 2008). Bu noktada bir yere anlam, değer, duygu ve gizem veren maddesel ve tinsel etkenler bir bütündür, ayrı olarak değerlendirilemezler.

Doğası gereği sürekli değişime tâbi olan kentlerdeki yaşam izlerine erişebilmek, kent belleğinin göstergelerini takip etmekle mümkündür. Bir yerleşime ait tarihî çevre, topoğrafya, doğal peyzaj, nasıl ki o yerin çehresini oluşturmaktaysa; orada yerin ruhunu yansıtan mekânlar, dokular, renkler o çehreye ifadesini kazandıran hatlardır. Belirli bir yerde kültürel bellek aktarımından söz edebilmemiz için o yere ait çehreye aşina olan yaklaşık yüz, yüz elli yıllık bir zaman dilimindeki tanıkların şahitliğine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu doğrultuda bir yerleşimdeki tarihî yapılar, meydanlar, bulvarlar, topoğrafya, doğal peyzaj alanları ile gelenekler ve gündelik yaşama ait ritüeller değişime uğradığında; devrin tanıklarının yaşamlarının sona ermesiyle birlikte o yerde kültürel bellek aktarımı da kesintiye uğramaktadır.

Ayastefanos, tarihî serüveni 4. yüzyıla dek uzanan İstanbul'un en eski yerleşim bölgelerinden biridir. Ancak bu tarihten itibaren ünlü seyyahların anı kitaplarında yer alacağı 17. yüzyıla dek geçirdiği süre hakkında net bilgiler mevcut değildir. Tarihsel görünümü 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren geçirdiği dönüşümlerle şekillenmeye başlamıştır. Yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde adı, doğal çehresine yakıştırılan nâmı ile Yeşilköy olarak değiştirilmiştir. Kentsel sit alanı olan Köyiçi ve çevresiyle tarihî dokunun hissedilebildiği günümüz İstanbul'unun nadir semtlerindendir. Çok milletli demografik yapısı ve çok dilli hâli ile kendine has kültürel bir çeşitliliğe sahiptir. Bu çeşitlilik Yeşilköy'ün mimarî çehresinden tutun, gelenekler ve gündelik yaşam pratiklerine kadar pek çok alana yansımaktadır.

Bu çalışmanın amacı Yeşilköy'de kültürel belleğe dair izler ile kültürel miras değerlerinin korunması arasındaki doğrudan ilişkiyi görebilmektir. Araştırma kapsam olarak Yeşilköy semt sınırları içerisinde 19. yüzyılın ikinci yarısından günümüze dek geçen sürenin belirli bir zaman diliminde var olan ancak günümüze erişemeyen ya da hâlen varlığını koruyan Yeşilköy'ün kültürel miras değerleri ile geleneksel ve gündelik ritüellere dayalı yaşam pratiklerini içermektedir. Bu kapsamda Yeşilköy'de tarihî çevre, mimarî çeşitlilik, kültürel miras koruma ile gündelik yaşam, sosyo-kültürel ilişkiler, hatıralar ve hafıza mekânlarına yönelik araştırma disiplinleri arası bir bakış açısıyla ele alınmıştır. Literatür taramasının ardından, metodolojik olarak nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu doğrultuda araştırmanın büyük bir bölümü saha çalışmalarından oluşmaktadır. Saha çalışmasının ilk aşamasında tarihî çevre odak olmak üzere, Yeşilköy genelinde fotoğrafla belgeleme yapılmıştır. Arşiv ve literatür araştırmaları ile güncel fotoğraflık belgeleme karşılaştırılarak, fiziksel değişim irdelenmiştir. İkinci aşamada ise Yeşilköylü yirmi bir kişi ile mülakat tekniğine dayalı sözlü tarih çalışması gerçekleştirilmiştir. Mülakat katılımcıları kar topu örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir.

Makale kapsamında ilk olarak Yeşilköy'ün tarihsel serüveni ile sosyo-kültürel yapısı irdelenecektir. Daha sonra tarihî çevrenin gelişimi; dinî mimarî, kamusal yapılar, eğitim yapıları ve sivil mimarî örnekleri üzerinden değerlendirilecektir. Yeşilköy'de tarihî çevre ve topoğrafyanın değişimi ile yeni yapılaşma odağında kültürel miras koruma sorunlarına, fotoğraflarla karşılaştırmalı olarak değinilecektir. Son olarak Yeşilköy ile ilgili edebî metinler, Türk sinemasında Yeşilköy ve Yeşilköy'ün hafıza mekânları sözlü tarih mülakatları ışığında irdelenecektir.

2. YEŞİLKÖY

İstanbul'un Bakırköy ilçesinin dört bölgesinden biri olan Yeşilköy yerleşimi, şehir merkezinin 17 km batısında Marmara denizi kıyısında Ataköy ile Florya arasında konumlanmaktadır. 1924 yılında yabancı yerleşim adlarının Türkçe isimlerle değiştirilmesi kararına dek Ayastefanos olarak anılmaktadır, karar sonrasında adı Yeşilköy olarak değiştirilmiştir. Ayastefanos adını, bir Hristiyan azizinden ve onun adına burada yaptırılmış ancak günümüze kadar gelememiş olan bir kiliseden almaktadır. Konumunu Kramers (1970: 55) şu şekilde tarif etmektedir: "İstanbul'dan Edirne'ye giden büyük yol Küçükçekmece'den (Ponte Piccolo) geçmekte ve Ayastefanos bu yolun 4 km garbında kalmaktadır".

Yeşilköy, doğu yönünde İstanbul'un yakın dönemde oluşan semti Ataköy ile arasında konumlanan Yeşilyurt mahallesi, batı yönünde Florya-Şenlikköy mahallesi, güneyinde Marmara Denizi ve kuzey yönünde E-5 karayolu ile çerçevelenmiştir. 1953 ile 2019 yılları arasında uluslararası sivil havacılıkta hizmet veren Atatürk Havalimanı¹ ile Havacılık Müzesi ve Yeşilköy Marina ilçe sınırları içerisinde yer almaktadır. Yeşilköy, 1970'li yıllara dek yoğun bir nüfusa sahip olmayan sayfiye bir sahil semti iken, İstanbul'un 1980 sonrasında yaşadığı hızlı yapılaşmayla eş zamanlı olarak ve yine aynı yıllara denk gelen sahil şeridinin doldurulmasıyla beraber tarihî silüetinden çok farklı bir görünüme bürünmüştür. 2020 yılı TÜİK verilerine göre nüfusu 24.814'tür (Türkiye İstatistik Kurumu, 2020). Şekil 1'deki Necip Bey haritasında (tb) Ayastefanos yerleşimi görülmektedir. Haritada yerleşim, Latin dilinde kullanılan karşılığı ile San Stefano olarak adlandırılmıştır.

Şekil 1. 1:5000 Ölçekli Necip Bey haritası (Atatürk Kitaplığı, tb, hrt.432)

2.1. Yeşilköy'de Tarihsel Gelişim

Bazı kaynaklarda Yeşilköy tarihinin Helenistik döneme dek uzandığı belirtilmektedir. Tarihî süreçte bölge farklı isimlerle anılmıştır. Alexiad² adlı eserde 12. yüzyıl İstanbul'unun sur dışı yerleşimlerinden Yeşilköy civarının Dekatos³ (Yılmaz, 2017: 306) olarak nitelendirildiği görülmektedir. Milattan sonra 33 yılında taşlanarak öldürülen Aziz Stephanus'un olaydan uzun bir süre sonra 4. yüzyılda Filistin'deki bir kazı sonucu bulunan kemikleri, Bizans İmparatoru Konstantine'in isteği üzerine İstanbul'a getirilir ancak bu durumdan haberdar olan Papa kemiklerin Vatikan'a taşınmasını ister (Başgelen, 2008: 7). Vatikan'a götürülmek üzere yola çıkan Aziz Stephanus'un kemiklerinin bulunduğu lahdin, denizde çıkan fırtına sonucu karaya çıkarılıp on iki gün kadar Yeşilköy'de bekletilmesinin anısına; lahdin beklediği yere azizin adıyla bir kilise inşa ettirilmiştir. Bu olayın hatırasına ve kilisenin adı dolayısıyla bölge sonrasında Ayios Stefanos olarak anılmıştır. Zaman içerisinde söyleniş Ayastefanos olarak değişmiştir.

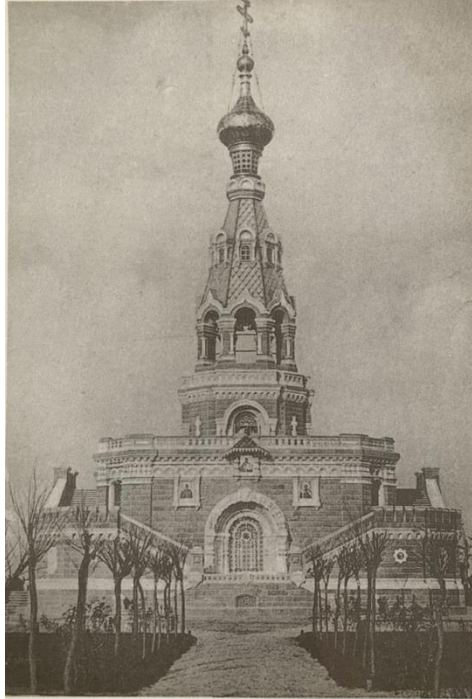
"1203 yılının IV. Haçlı Seferlerine (Ehl-i Salib) ait muhaberatta savaşçıların 23 Haziran'da ilk önce St. Etienne Manastırı yakınlarında karaya çıktıklarından söz edilir" (Tuğlacı, 1993: 98). Haçlı istilasının önderi Dandalo'nun İstanbul'a girmeden önce Ayios Stefanos Rum Kilisesi'nde bir ayin düzenlediği ve Tanrı'ya dua ettiği söylenegelmektedir. 17. yüzyılda kaleme alınmış gezi notları hariç, 19. yüzyıl başlarına dek geçen sürede Yeşilköy'e dair kaynak eserlerde detaylı bilgiye rastlanılmamaktadır. 17. ve 18. yüzyılda devrin seyyahları tarafından kaleme alınmış eserlerde Ayastefanos karyesinden benzer ifadeler ile bahsedildiği görülmektedir. Evliya Çelebi ünlü 'Seyahatnâmesi'nin birinci cildinde (tb :432), Yalova'nın Armutlu kasabasından sabah vakti gemi ile çıktıkları fırtınalı, zorlu bir yolculuk sonucunda ikinci vakti ulaştığı Ayastefanos'tan şöyle bahsetmektedir.

"Madyan oğlu Yanko İstanbul'u kurduğu vakit oğlu 'Aya İstefon' da bu şehri yaptırdığı için, galat olarak 'Ayastefonos' derler. Deniz kenarında, Bostancıbaşı idaresinde bir subaşılıktır. Bir yasakçı⁴ kulluğu vardır. Eyüp mollasının nahiyesi hükmündedir (...) Hâlâ beş yüz bakımlı evi olan bir Rum kasabasıdır. Bir tekkesi, bir küçük çarşısı, iki de kilisesi vardır. Amma havası çok güzeldir."

Ayastefanos'ta 19. yüzyılın ortalarından itibaren tarihî silüetin oluşmaya başladığı görülmektedir. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren bölge daha hareketli ve öncesine nispeten daha fazla rağbet gördüğü bir döneme geçiş yapmıştır. Ayastefanos'ta gerçekleşen pek çok tarihî olay ve yüzyılın ilkleri bu döneme denk gelmektedir.

"Ayastefanos, Türkiye tarihinde iki büyük vakaya sahne olmuştur ki biri, 1876 harbinde Rusların buraya kadar gelerek bu köyün adıyla anılan muahedenin imzalanması; diğeri de, İkinci Abdülhamid'e karşı yürüyen Hareket Ordusu'nun karargâhını bu köyde kurmuş bulunmasıdır" (Koçu, 1960: 1489). 1876-1878 yıllarında gerçekleşen Osmanlı Rus Savaşı tarihte 93 Harbi olarak bilinmektedir. Osmanlı Devleti'nin bir takım ekonomik ve politik zayıflıklar neticesinde yenilgiye uğradığı harp sonrasında Ayastefanos Barış Antlaşması ile nihayet bulacak süreç başlamıştır. Şubat 1878'de Rus orduları Ayastefanos'ta karargâh kurmuştur. 31 Mart Vakası⁵ olarak bilinen, hükümete karşı başlatılan ve II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesi ile nihayet bulan askeri ayaklanmada Ayastefanos, çeşitli toplantıların yapıldığı, kararların verildiği önemli bir hafıza mekânı olarak yer almaktadır⁶. "31 Mart isyanı üzerine Selanik'te teşkil olunan Hareket Ordusu Mahmut Şevket Paşa kumandasında âsî askerleri tedip etmek üzere Ayastefanos'a geldi ve orada karargâh kurdu. Ayan ve Mebusan da gelerek Meclis-i Milli Ayastefanosda içtimaa başladı" (Koçu, 1981: 429).

Ayastefanos Anıtı'nın yıkılışı Yeşilköy'ün hafızasında önemli bir yer tutmaktadır. "Ayastefanos Rus Anıtı olarak bilinen yapı aslen 93 Harbi'nin hatırası olarak inşa edilmiş bir mezar-kilisedir" (Denktaş, 2011: 37). 93 Harbi olarak da adlandırılan Osmanlı-Rus Savaşı'nda yaşamını yitiren Rus askerlerin anısına; Rus Devleti'nin Osmanlı İmparatorluğu'na bir yaptırım olarak inşa ettiği anıt, 18 Aralık 1898'de açılmıştır (Şekil 2). Yapıldığı ilk günden itibaren anıtın varlığı Osmanlı Devleti'nde rahatsızlık doğurmuştur. I. Dünya Harbi'nde, Osmanlı Devleti'nin ittifak devletleri yanında yer almasıyla birlikte Osmanlı-Rus ilişkileri bir kez daha gerilir. Bu dönemde çeşitli yayın organlarında yayımlanan makaleler ile anıtın yıkımının gerekliliği gündeme getirilir. Yazar Aka Gündüz'ün Ayios Stefanos'taki Rus Anıtı'nın artık kaldırılması zamanının geldiğine işaret eden makalesi bu yolda atılan ilk adım olmuş, bunu 'Tezahürat-ı Milliye Heyet-i Tertibiyesi'nin kuruluşu izlemiştir (Tuğlacı, 1993: 145). Ayastefanos Anıtı 14 Kasım 1914 günü dinamitle yıkılır. Türk sinema tarihinde kabul edilen ilk belgesel film, Ayastefanos Anıtı'nın yıkılışının kaydedildiği görüntülerdir. Margulies'in aktardığına göre (1994: 40), Agâh Özgüç anıtın yıkıldığı 14 Kasım 1914'ü Türk sinemasının gerçek doğum tarihi olarak ifade eder. 'Ayastefanos'taki Rus Abidesinin Yıkılışı' adını taşıyan ve tarihî anısı olan bu film, 150 metre uzunluğunda bir belgeseldir.

Şekil 2. Ayastefanos Rus Anıtı'na ait bir kartpostal (Bahattin Gürfırat arşivi, tb)

1912-1913 yıllarındaki Balkan Savaşı esnasında patlak veren kolera salgınında, Ayastefanos karantina bölgesi olarak kullanılmıştır. Yine aynı dönemde Türk Havacılık tarihinin ilk adımları Ayastefanos'ta atılmıştır. İlk havacılık yapıları Trablusgarp Savaşı'nda hava gücünün öneminin fark edildiği dönemde uygulamaya geçirilen ve bu arada çıkan Balkan Savaşları esnasında tamamlanmaya çalışılan Ayastefanos Tayyare Mektebi'dir (Yusufoglu ve Pilehvarian, 2017: 250). 3 Temmuz 1912'de havacılık eğitimi başlamıştır.

2.2. Yeşilköy'de Sosyo-Kültürel Yapı

Ayastefanos, Surp Stephanos, San Stefano-St. Ettien ya da Yeşilköy. Uzun yıllardır bu tarihî semt Rumlar, Ermeniler, Levantenler ve Müslümanlar tarafından farklı isimlerle anılmıştır. Yeşilköy kendine özgü halini, çeşitliliğini, farklılıkları bir arada toparlayan bu kapsayıcı

yapısına borçludur. 17. yüzyılda küçük bir Rum balıkçı köyü olarak bilinen Ayastefanos'un, 19. yüzyıla gelindiğinde en parlak günlerini yaşamaya başlamasıyla nüfusunda artış ve demografik yapısında değişimler görülmeye başlanmıştır. Tuna'nın aktardığına göre (2006: 70), Ermenilerin Ayastefanos'a gelişleri 19. yüzyıl başlarına tekabül etmektedir. Azadlı ve Makrıköy Baruthanelerinin Dadyan'ların⁷ yönetimine geçmesinin ardından bu tesislerde çalıştırılmak üzere Van, Bitlis ve civar illerden getirilen Ermeni işçiler Makrıköy ve Ayastefanos'a yerleşmişlerdir. Ayastefanos'un 19. yüzyılın ikinci yarısına dek mütevazı bir Rum balıkçı köyü olma vasfını koruduğu görülmektedir. Bunun en önemli nedeni İstanbul'dan bölgeye ulaşımın zorluğudur. Yandan çarklı Ayastefanos-Köprü (1853) hattı ve Yenikapı-Küçükçekmece (1871) tren seferlerinin hizmete başlaması ile ulaşım açısından rahata eren köy, 1870'li yıllar sonrasında gözde bir sayfiye mekânına dönüşmeye başlamıştır (Şekil 3). O dönemde Ayastefanos bilhassa Avrupa'dan gelen Levantenler ile Osmanlı Devlet kademelerinde önemli görevlerde bulunan kimselerce tercih edilmektedir. İstanbul merkezine sağlanan ulaşım kolaylığı ile köyde yaz sezonunda daha fazla olmakla birlikte nüfus artışı görülmektedir.

Şekil 3. Yeşilköy'de İstasyon Caddesi'ni gösteren bir kartpostal (Bahattin Gürfırat arşivi, tb)

Günümüzde Yeşilköy'de Rum nüfus azınlıktadır. Araştırma kapsamında yapılan sözlü tarih mülakatlarında görüşülen Rumlardan edinilen bilgiler, Yeşilköy'de bugün için elli kişi kadar Rum asıllı Türk vatandaşı kaldığı yönündedir. 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra sürekli bir artış gösteren Ermeni nüfusu, bu artış eğrisini devam ettirmese dahi bugün için Yeşilköy'de yaşayan Rum nüfusa oranla sayısı azımsanmayacak kadardır. Yeşilköy'de yaşayan Levantenlerin çoğu son elli yılda çeşitli Avrupa ülkeleri ile Amerika ve Kanada'ya yerleşmiş ya da vefat edenlerin çocukları İstanbul'un plaza semtleri olarak nitelendirilebilecek Levent, Maslak gibi muhitlerine gitmiştir. 1970 sonrasında özellikle Mardin'den gelerek Yeşilköy'e yerleşen Süryani nüfusta hayli artış gözlemlenmektedir.

2.3. Yeşilköy'de Tarihi Çevre

Bizans döneminde Ayastefanos'ta yerleşimin, günümüzde "Kiliseler Mahallesi" olarak adlandırılan bölge ve çevresinde yoğunlaştığı bilinmektedir (Tuna, 2006: 17). 19. yüzyılda yine aynı bölge, Ayastefanos yerleşiminin merkezî konumunda olmayı sürdürmüştür. Günümüzde

“Köyiçi” olarak da nitelendirilen bölge, İstanbul 1 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu’nca 1990 yılında Koruma Alanı, 2012 yılında ise Kentsel Sit Alanı ilan edilmiştir.

2.3.1. Dinî Yapılar

Köyiçi bölgesinde Şekil 4’te görülen Ayios Stefanos Rum Kilisesi (1845), Surp Stefanos Ermeni Kilisesi (1843) ve Aziz İstefanos Latin Katolik Kilisesi (1865), ile Şekil 5’te görülen Abdülmecid Han Çeşmesi (1842), üçgen bir hat oluşturacak şekilde konumlanan bölgenin başlıca tarihî yapılarıdır. Yeşilköy’ün ilk Rum Ortodoks Kilisesi dördüncü yüzyılın ilk yarısında imparator Konstantinus tarafından ibadete açılmıştır (Tuğlacı, 1993: 106). Efsaneye adını veren Aziz Stefanos’un kemiklerinin kısa bir süreligine muhafaza edildiği bölge olmasının anısına inşa edilen ahşap kilise, Yeşilköy’de bilinen en eski dinî yapıdır. Zaman içerisinde harap olan Ayios Stefanos Rum Kilisesi, 1845 yılında aynı yerde yeniden ihya edilmiştir.

Şekil 4. Ayios Stefanos Rum Kilisesi (solda) Surp Stefanos Ermeni Kilisesi (ortada) Aziz İstefanos Latin Katolik Kilisesi (sağda) (Turangil, 2021)

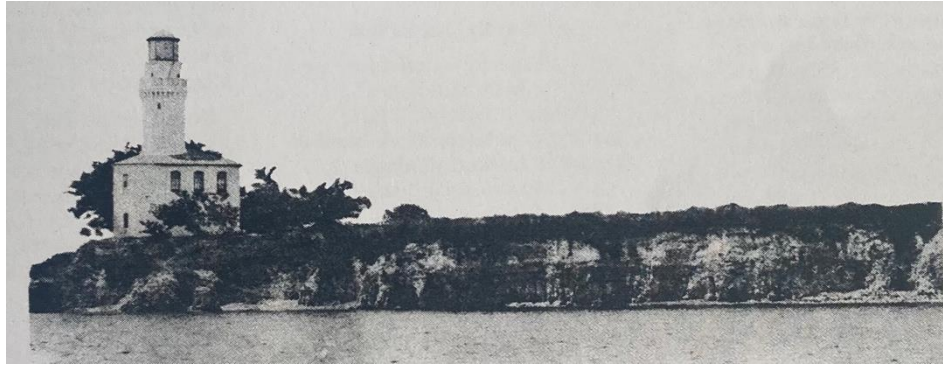
Şekil 5. Abdülmecid Han Çeşmesi ve Namazgâhı Çeşme alınlık detayı (üstte) (Turangil, 2021)

Rum Kilisesi ile Latin Katolik Kilisesi arasında yer alan Ayia Fotini Ayazması ile Gazi Evrenos Caddesi’ndeki Mecidiye Camii (1909) günümüze ulaşan diğer dinî yapılarıdır. 19. yüzyılda Yeşilköy’de azınlık olan Müslüman halkın ibadet etmesine yönelik namazgâhla çeşme formunda yapılmış olan Abdülmecid Han Çeşmesi ile aynı yüzyılın sonlarına doğru köyde artan

Müslüman nüfusun ihtiyacı üzerine inşa edilen Mecidiye Camii⁸, Yeşilköy'de demografik yapıdaki değişime işaret eden tarihî yapılarıdır.

2.3.2. Kamusal Yapılar

Tarihî süreçte Ayastefanos'tan Yeşilköy'e, her dönem bölgenin simge yapısı olma özelliğini koruyan Ayastefanos Deniz Feneri, Sultan Abdülmecid tarafından 1856 yılında yaptırılmıştır. "15 deniz mili uzaklıktan görülebilen 10 saniyede bir çakar iki gruplu ışığının yanı sıra, sisli havalarda 30 saniyede bir çaldığı ünlü sis düdüğü" mevcuttur (Tuna, 2006: 94) (Şekil 6).

Şekil 6. 1900'lü yılların başında Ayastefanos Deniz Feneri'nin görüldüğü bir kartpostal (Başgelen, 2008:13)

Ayastefanos Tren İstasyonu, 4 Ocak 1871 yılında açılışı gerçekleşen ve İstanbul-Edirne demiryoluna bağlı Yedikule-Küçükçekmece hattının bir parçasıdır (Şekil 7). Yapılıştan itibaren işletmesi yabancı şirketlere verilmiş olan demiryolu hattı, 29 Mayıs 1910'dan itibaren Osmanlı idaresine geçmiştir. Bugün Marmaray hattı üzerinde varlığını korumaktadır ancak işlevsel değildir.

33

Şekil 7. Gare de San-Stefano Constantinople Aya Stafanos İstasyonu (Atatürk Kitaplığı, tb, krt.4608)

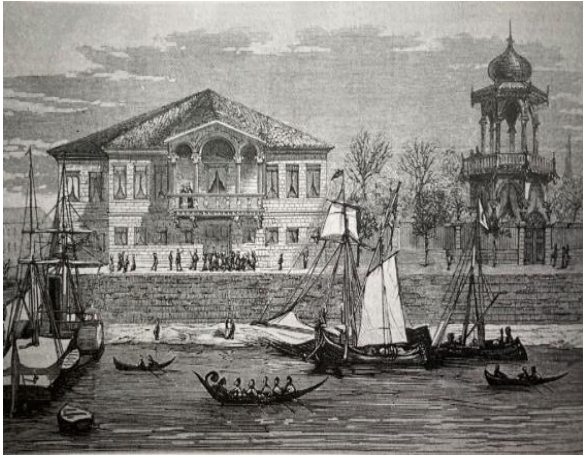
2.3.3. Eğitim Yapıları

Abdülmecid Han Çeşmesi'nin Çekmece Caddesi yönünden yan tarafında konumlanan Yeşilköy Özel Rum İlköğretim Okulu (1903) ile Gazi Evrenos Caddesi'nde yer alan Yeşilköy

İlköğretim Okulu (1930) bugün de varlığını koruyan eğitim yapılarındandır. Günümüzde Yeşilköy İlköğretim Okulu, Nüket Ercan Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi olarak eğitime hizmet vermektedir. Rum İlköğretim Okulu ise yeterli öğrencisi olmadığı için eğitim öğretime açık değildir.

2.3.4. Sivil Mimarî

Yeşilköy hafızasında önemli yer tutan sivil mimarlık örneklerinden 3 Mart 1878'de Ruslarla yapılan Ayastefanos Antlaşması'nın imzalandığı Neriman Şah Yalısı ile 93 Harbinde Osmanlı Devleti ile Rus ordusu arasında gerçekleşen müzakere sürecinde Rus ordusu adına Grandük Nikola Nikolayeviç'e tahsis edilen Barutçubaşı (Dadyan) Konağı, günümüze ulaşamayan yapılardır (Şekil 8).

Şekil 8. Neriman Şah Yalısı'na ait bir gravür (solda) (Başgelen, 2008: 10) Dadyan Konağı 23 Mart 1878 Abdullah Biraderler (sağda) (Tuna, 2006: 106)

Günümüze ulaşabilen sivil mimarlık örneklerinden birkaçı ise; Arnavut Hayrettin Bey Köşkü ile Gelenbevîzâde Mehmed Said Bey Köşkü ve 1891-1944 yılları arasında yayımlanan sanat ve edebiyat dergisi Servet-i Fûnun'un kurucusu Ahmet İhsan Tokgöz'e ait köşktür (Şekil 9 ve Şekil 10). Serbesti Caddesi ile Hareket Ordusu Sokağı'nın birleştiği noktada yer alan Ahmet İhsan Bey Köşkü, bilindiği kadarıyla 31 Mart Vakası'nda karargâh olarak kullanılmıştır.

Şekil 9. Arnavut Hayrettin Bey Köşkü (solda) Ahmet İhsan Bey Köşkü (sağda) (Turangil, 2021)

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren İstanbul'un sahil kesimlerinde yer alan semtleri ile Adalar gibi Makrıköy ve Ayastefanos da yazlık ev kültürünün gelişmeye başladığı semtlerindendir. Bu dönemde Art Nouveau, Viktorian gibi batı mimarlığından ithal üsluplarla, karma tekniklerle vücut bulan ahşap ve kâğır yalı ve köşkler inşa edilmiştir. Bahsettiğimiz sivil mimarlık örnekleri haricinde Yeşilköy'de Sempirini, Amanchich, Perpignani gibi Levanten mimarların, bilhassa sahil kesiminde inşa ettiği çeşitli yapılar günümüze kadar erişmiştir. Bunlara en güzel örneklerden biri Ayastefanos'a ait tarihî kartpostallarda yer alan 'Kuleli Ev'dir (Şekil 3). Yeşilköy'ün simge yapılarından olan ev (Şekil 10, sağda), İtalyan asıllı Mimar Guglielmo Semprini tarafından 1900'lerin başında yan yana inşa edilen üç ahşap evden biridir.

Şekil 10. Gelenbevîzâde Said Bey Köşkü (solda) Kuleli Ev (sağda) (Turangil, 2021)

Bu dönemde Yeşilköy'ün, İstanbul'un Büyükdere, Moda gibi sahil semtleriyle arasındaki benzerlik dikkat çekmektedir. Bilhassa Moda semti ile sosyo-kültürel yapısı, 19. yüzyıl sonlarından itibaren geçirdiği yapısal ve demografik dönüşümler eş zamanlı örtüşmektedir.

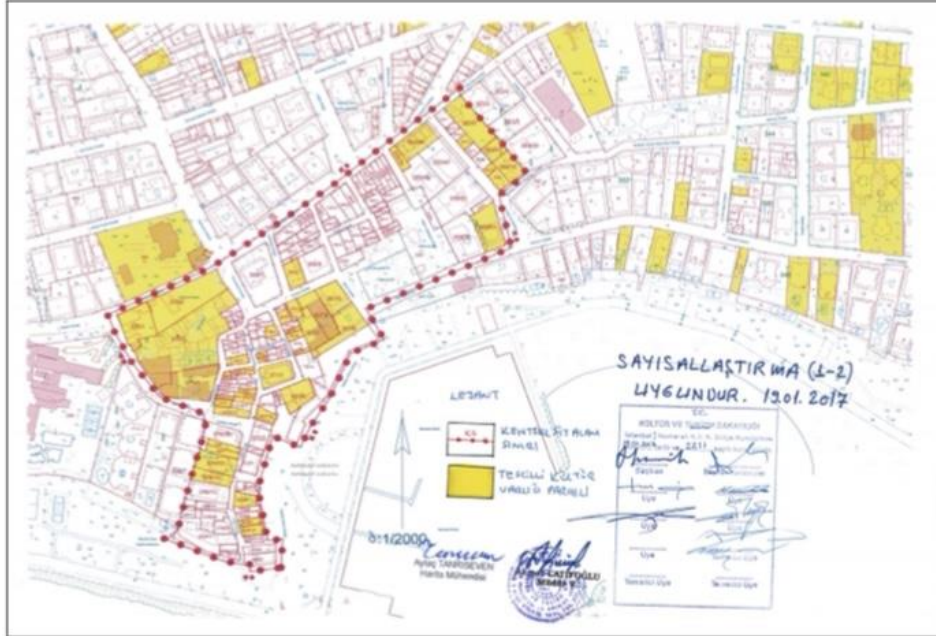
2.4. Yeşilköy'de Kültürel Miras Koruma

Yeşilköy Köyiçi, İstanbul 1 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 27.06.1990 tarih ve 1869 sayılı kurul kararı ile Koruma Alanı ilan edilmiştir. Koruma kurulunun 10.05.2012 tarih ve 165 sayılı kararı ile Yeşilköy Köyiçi Koruma Alanı'nın sınırları değiştirilerek, Kentsel Sit Alanı ilan edilmiştir. Şekil 11'de 19.01.2017 tarihinde İstanbul 1 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nca onaylanan, Yeşilköy Kentsel Sit Alanı'na ilişkin sayısallaştırma çalışması görülmektedir.

Bahsi geçen şekilde görülen kentsel sit alanı dahilinde ve haricinde kalan tescilli kültür varlığı parseli sarı renk ile ifade edilmiştir. Yeşilköy'de Köyiçi Kentsel Sit Alanı dışında birinci ve ikinci derece tescilli tarihî yapıların ekseriyetle İstasyon Caddesi ile İstanbul Caddesi'nde yoğunlaştığı görülmektedir. Bunun yanı sıra Serbesti Caddesi, 14 Nisan Caddesi, Gazi Evrenos Caddesi, Halkalı Caddesi, Andelip Sokağı, İrfaniye Sokağı ile Saadetli Sokağı yine tescilli yapıların bulunduğu bölgelerdendir.

Yeşilköy'de tescilli yapıların sürdürülebilirliğinin ticari kullanım ile sağlandığına sıklıkla rastlamak mümkündür. Şekil 12'de görüldüğü gibi bilhassa İstasyon Caddesi'ndeki tarihî yapıların hemen hepsi banka, kafe, restoran olarak kullanılmaktadır. Bir diğer ticari amaçlı kullanım örneği anaokullarıdır. Yeşilköy'de İstanbul Caddesi üzerinde ve kuzey yönünde

anaokulu olarak kullanılan tescilli yapıların sayısı azımsanmayacak kadardır. Bahçe içerisindeki tarihî evler, anaokulu olarak kullanıma uygunluk açısından çokça tercih edilmektedir.

Şekil 11. Yeşilköy Köyiçi Kentsel Sit Alanı ve tescilli yapıların sayısallaştırması (Koruma Kurulları, 2017)

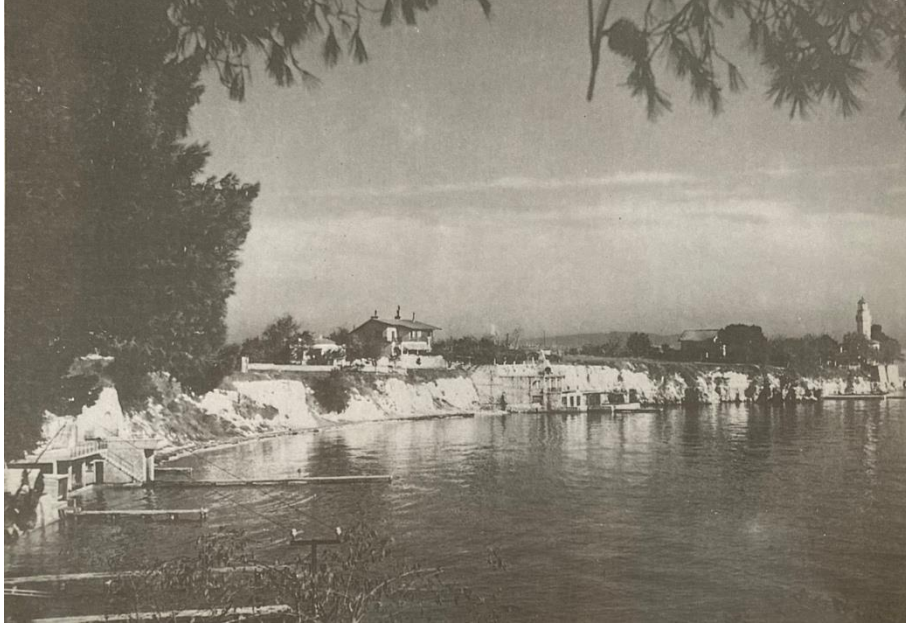
Yeşilköy'de 1950'lerin villa tipi iki katlı yığma yapı örnekleri gibi bir dönem ifadesi olan nitelikli konutlar, zamanla yıkılıp yerlerine çok katlı apartmanlar inşa edilmiştir. Günümüzde artık tescilli kültür varlığı yapıları ile yanlarına inşa edilen lüks konutlar haricinde, ahşap-kâgir dönemden betonarme döneme geçişi ifade eden yapılar neredeyse hiç kalmamıştır. Geçiş dönemi yapılarından (Şekil 12, sağda) nitelikli, çeşitliliğin göstergesi örnekler maalesef günümüze ulaşamamıştır. Yeşilköy sakini Yasemin Hanım (Y. Silivri, kişisel görüşme, 9 Şubat 2021), 1950'lerde inşa edilen Avusturya mimarisini andıran sivri damlı, iki katlı kâgir evler hatırladığını ve bu konutların yıkılıp yerlerine çok katlı binalar yapıldığını aktarmaktadır.

Şekil 12. İstasyon Caddesi'nde banka olarak işlev gören Viktoryan tarzda iki katlı ev (solda) İstanbul Caddesi'nde anaokulu olarak işlev gören ahşap ev (ortada) Serbesti Caddesi'nde yer alan modern mimarî ara dönem yapılarına nitelikli bir örnek (sağda) (Turangil, 2021)

Yeşilköy sahil şeridinin 1984 yılında doldurulmasının ardından, Yeşilköy'ün topoğrafyasının hayli değişime uğradığı söylenebilir. Bunun yanı sıra zaman içerisinde inşa edilen yüksek katlı konut, otel ve hastane yapıları ile Yeşilköy sahil kesimi çok değil, bir kırk yıl öncesine göre hayli farklı bir görünüme bürünmüştür. Tarihî fotoğraflarda görülen en yüksek

yapı olan Ayastefanos Deniz Feneri, günümüzde çevresindeki yapılara oranla fotoğraflarda görülemeyecek kadar küçük kalmıştır (Şekil 13, Şekil 14).

Şekil 13. Yeşilköy kıyı şeridinde ait bir kartpostal Ayastefanos Deniz Feneri sağda (Bahattin Gürfırat arşivi, tb)

Şekil 14. Yeşilköy kıyı şeridi Ayastefanos Deniz Feneri sağda (Turangil, 2021)

Şekil 15. İstanbul Caddesi'nde üç farklı dönemi yansıtan yapılar (solda) İstanbul Caddesi'nde yer alan yalı vasfını yitirmiş ahşap konut (ortada) Yeşilköy'de tarihî yapı ve yeni yapının yan yana oluşturduğu amorf görünüm (sağda) (Turangil, 2021)

Topoğrafyanın değişmesiyle birlikte sahil kesiminde bulunan ahşap, kâgir konutlar yalı vasfını yitirmiştir. Günümüzde denizle ilişiği yeşil alan ve yürüyüş yolu ile kesilen konutlar, sahilden görülen yüksek duvarların arkasında âdetâ kendi içlerinde tecrit halindedir. Yeşilköy'de hem sahil kesiminde hem de iç kesimlerde yaklaşık yüz yıllık bir zaman dilimindeki değişimi ifade eder şekilde, tarihî yapılar ile yeni yapılar yan yana konumlanmaktadır. Bu durum Yeşilköy genelinde amorf bir görünüme sebep olmaktadır. Yer yer iki katlı tarihî yapılar, çok katlı yeni yapıların arasında neredeyse kaybolmuş hâldedir (Şekil 15).

Yeşilköy'ün pek bilinmeyen ara mekânı olan Geçici Lâle Sokağı, konum itibarıyla Yeşilköy Köyiçi Kentsel Sit Alanı içerisinde yer almaktadır. Yirmi dört haneden oluşan sokak, 2012 yılında kabul edilen Azınlık Mallarının İadesi Kararı kapsamında Surp Stefanos Ermeni Kilisesi ve Mektebi Vakfı'na devredilmiştir. Sokak sakini Hamide Hanım'ın aktardığına göre (H. Eryılmaz, kişisel görüşme, 17 Temmuz 2021), Yeşilköy'e altmış yıl öncesinde gelen, ağırlıklı olarak faytonculuk ve su satıcılığıyla geçinen kişilerin yerleştiği sokakta bugün üçüncü kuşaktır yaşam devam etmektedir. Pek çok Yeşilköy sakininin dahi varlığından haberdar olmadığı, kuytuda kalmış bir ara mekân olarak Geçici Lâle Sokağı; Yeşilköy'e hâkim yapılaşmadan oldukça farklı bir görünüme sahiptir (Şekil 16).

Şekil 16. Geçici Lâle Sokağı'nın Havan Sokağı ile birleştiği cephe (solda) Geçici Lâle Sokağı'nın Bademli Sokağı yönünden dış duvarları (sağda) (Turangil, 2021)

Yeşilköy semti gerek 1999 depremi sonrası girdiği kentsel dönüşüm süreci, gerekse İstanbul'da yüksek fiyatla alıcı bulabilen lüks konut ihtiyacına cevap verebilme kapasitesi dolayısıyla, uzun yıllardır dönüşümünü tamamlayamayan bir 'şantiye semt' görünümündedir. Bir sokakta biten lüks konut inşaatı birkaç ay sonra hemen yanındaki başka bir sokakta tekrar başlamaktadır. Durmaksızın devam eden bu dönüşüm ve tescilli yapılarla aynı adada bulunan şantiye alanları tarihî semte hoş olmayan bir görünüm kazandırmaktadır. Yeşilköy günümüzde bir yüz yıl öncesine nazaran çok farklı bir görünüme sahiptir. Son kırk yıldır devam eden lüks konut inşası semtteki tarihî dokuyla iç içe geçmiş haldedir.

Yeşilköy kentsel sit alanı ilan edilen Köyiçi, İstanbul'un sonradan yapılanmış pek çok bölgesine nazaran gene de tarihî dokunun hissedilebildiği bir niteliğe sahiptir. Ancak Yeşilköy'deki sivil mimarlık örneklerinin ilk olarak 1972 yılında tescili ve yanı sıra Köyiçi bölgesinin henüz çok yakın bir geçmişte; 1990 yılında Koruma Alanı, 2012 yılında ise Kentsel

Sit Alanı olarak ilanı, bölgenin çok uzun yıllar ihmal edilmesi ve rant odağı olması için fırsat yaratmıştır. Bununla beraber, Yeşilköy'de kentsel dönüşümün daha uzun yıllar devam etme kapasitesinin olması, yeni yapılaşmanın bölgenin yeşil alanlarını her geçen gün biraz daha kıyıma uğratması ve görsel olarak tarihî dokuyla örtüşmüyor olması Yeşilköy'ün geleceği için önemli bir sorun teşkil etmektedir.

3. YEŞİLKÖY'DE İNSANLAR, MEKÂNLAR, OLAYLAR

3.1. Edebiyatta ve Anılarda Yeşilköy

Edebiyat ve Yeşilköy bir arada zikredildiğinde akla ilk gelen isim yazar Halit Ziya Uşaklıgil'dir. Pek çok kaynakta yer eden ve Yeşilköylüler arasında söylenilegelen Ayastefanos'a Yeşilköy adını veren kişinin Uşaklıgil olduğu bilgisidir. Ancak Yeşilköy'den bahsettiği eserlerinde Halit Ziya'nın kendi dilinden böyle bir söyleme rastlanılmamaktadır. Uzun yıllar Büyükkada'da yaşadktan sonra Yeşilköy'e yerleşen Halit Ziya Uşaklıgil (2008: 862), anı türünde kaleme aldığı 'Kırk Yıl' adlı eserinde Büyükkada'dan ayrılıp Yeşilköy'e yerleşme serüvenini 'adayı feda etmek' olarak betimlemektedir. Büyükkada'nın az çok farkla yerini tutabilecek sayfiye mekânı Yeşilköy'le kurduğu ünsiyetten ise şu şekilde bahsetmektedir.

"Büyükkada'yı terk etmiş olmak acısını bana ancak Yeşilköy unutturabilirdi ve orada kalan dostların uzaklığına da ancak burada bulunanlarla katlanılabildi (...). Köse Raif Paşa ile Gelenbevî Sait, Hakkı Halit, Doktor Nurettin kabilinden öteden beri tanılıp sevilmiş dostlar vardı."

Yazar Refik Halit Karay (2011: 140), 'Bir Ömür Boyunca' adlı eserinde 20. yüzyıl başlarına denk gelen on dört, on beş yaşlarındaki anılarına dayanarak Yeşilköy'ü yeşilden ziyade çorak bir köy olarak betimlemektedir. Yeşilköy'ün merkezinden deniz fenerine uzun tarlalardan geçilerek ulaşıldığını ve o esnada tek bir eve dahi rastlanılmadığını aktarmaktadır.

"Öyle olmakla beraber ufak, temiz ve Avrupa köylerindeki 'auberge' denilenler ayarında bir oteli⁹, ayrıca bir de kulübü¹⁰ vardı. Ermenisi az, Rumu çok, Tatlısu Frengi bir hayli, gerçek Frenk ile Müslümanı devede kulak, şehrin başka hiçbir köyüne, ne de Kadıköy semtindekilere benzemeyen, Ayastefanos'un istikbali parlak görünmüyordu. Çok uzaktı; çok rüzgârlı ve çıplak..."

Karay (2011: 140), zaman içerisinde halkta deniz merakı uyanacağını, kuş uçmaz kervan geçmez Florya'nın kıymetleneneceğinin, tayyare icat olup da Yeşilköy'de bir hava meydanı kurulacağını ve benzinle işleyen arabaların bu uzak mesafedeki sayfiye köyünü yakın edeceğine yönelik hayretini 'kimin aklına gelirdi ki' şeklinde ifade etmektedir.

Edebî yönü olan anı sahiplerinin yanı sıra, Yeşilköy hatıralarından bahseden mümtaz şahsiyetlere de çeşitli anı kitaplarında rastlamak mümkündür. Gazeteci Aydın Boysan (2010: 91), 'İstanbul'un Kuytu Köşeleri' adlı kitabının 'Yeşilköy Bamya Tarlası' adlı bölümünde çocukluk yıllarına dair anılarını paylaşmaktadır. 1935 yılında bamya tarlasının kenarındaki ahşap kiralık evden köye dair izlenimleri şu şekildedir.

"O yıllarda Yeşilköy'de, genelde iki gelir grubundan insanlar otururdu. Konaklardaki zenginler ile, değişmez ve dar gelirli, çalışan kişiler... Akşam yemeğinden sonra birkaç aile kapı önüne iskemle ve masa çıkarır, yetişkinler birlikte oturur, çocuklar birlikte oynardı."

Yeşilköylü Sedat ve İzzet İmre kardeşlerin 'İki Kardeşin Yeşilköy Anıları' adlı eseri de 'Yeşilköy'de Hafıza Mekânları' bölümünde değinilecek bir diğer anı kitabıdır.

3.2. Türk Sinemasında Yeşilköy

Her yerin kendine ait bir tarihi ve olaylarla ilgili simgesel çağrışımları vardır. Sinemasal bir olayın anlatımı ise alan, mekân ve zaman mimarisinden ayrılamaz bir bütündür (Pallasmaa, 2008). Filmlerde yerin ruhunu yansıtan alanların, kent dokusuna ait izlerin, binaların, sokakların, doğal peyzajın yaptığı etkiler ile zamanın ruhunu temsil eden mekânlar, objeler, kıyafetler, bazen afişler; yönetmenin gözünden yapılandırıldığı hâliyle izleyiciyle buluşur. Ancak her sinemasal kare edinilen mekân deneyimi doğrultusunda, izleyenin imge dünyasında yeniden imar edilebilmektedir. Eski zamanlara ait bir filmin geçtiği mekânla kurulan bağa göre filmin izleyicide bıraktığı etki çok çeşitli olabilir.

Kültürel Miras araştırmalarını aydınlatan belge niteliğindeki gravür ve fotoğraflardan sonra önde gelen kaynaklardan birisi de geçmiş yıllara ait sinema filmleridir. Geriye dönüp bakıldığında eski filmler üzerinden kent belleğinin izlerini takip etmek mümkündür. Yeşilköy bu açıdan oldukça zengin bir film arşivine sahiptir. 1960'lı yılların sonu ile 1970'li yıllar boyunca Yeşilköy, pek çok Türk filmde plato olarak kullanılmıştır. Özellikle 70'lerin ortasına kadar çekilen filmlerde Yeşilköy sahil şeridinde bulunan hatıra mekânları kayıt altına alınmıştır. Yeşilköy'ün açık mekânlarında çekilen filmlerin sayısı bu araştırmanın konusu doğrultusunda tek tek değinilemeyecek kadar fazladır. Bu çalışmada birkaç önemli anı mekânının yer aldığı filmlere değinilmektedir.

Yönetmenliğini Sırrı Gültekin'in üstlendiği 'Yırtık Niyazi' filminde önce Sadri Alışık, ardından Feri Cansel Bezm-i Âlem Valide Sultan Camii'nin kuzey batı yönünde konumlanan sokakta ilerlemektedir (Şekil 17). Derme çatma, kâgir konutların yer aldığı sokağın başında park halindeki faytonlar ve istiflenmiş su kasaları içerisindeki cam damacanalar görülmektedir.

Şekil 17. Yırtık Niyazi, 1971, Köy İçi (Yırtık Niyazi, 1971)

Konumu itibariyle filmde kullanılan bu sokağın, 70'li yıllarda ekseriyetle faytoncuların ve su satıcılarının ikamet ettiği Havan Sokağı olduğu izlenimi doğmaktadır. Filmde görülen sokak, evler, satıcılara ait objeler, 1971 yılının Yeşilköy'üne dair güzel bir arşiv kaydı niteliğindedir.

Orhan Aksoy'un yönettiği 'Kader Bağlayınca' filminde Yeşilköy'ün sahil şeridi çokça kullanılmaktadır. Şekil 18'de görülen Tarık Akan ile Nubar Terziyan'ın karşılıklı konuştuğu sahne, Yeşilköy'ün önemli anı mekânlarından Hasan'ın Kahvesi'nde geçmektedir.

1970'lerin ikinci yarısından itibaren Ertem Eğilmez ekolüne ait 'Arzu Film Güldürüleri' (Özgüç, 2005: 72) olarak nitelendirilen filmlerin pek çoğu Yeşilköy'deki Arnavut Hayrettin Bey Köşkü ile Gelenbevîzâde Said Bey Köşkü'nde çekilmiştir. Bunlardan, Tosun Paşa (1976), Süt Kardeşler (1976), Şaban Oğlu Şaban (1977), Neşeli Günler (1978), Cafer'in Çilesi (1978) Arnavut Hayrettin Bey Köşkü'nde çekilen filmlerdendir. 'Süt Kardeşler' filminin çekimleri esnasında köşkün ön cephesinde çekilen hatıra fotoğrafı (Şekil 19, solda) belge niteliğindedir.

Şekil 18. Kader Bağlayınca 1976 Hasan'ın Kahvesi (Korlu, 1976)

Şekil 19. Süt Kardeşler (sağda) (Taş, 1976) Süt Kardeşler filminden bir kare (sağda) (Süt Kardeşler, 1976)

3.3. Yeşilköy'de Hafıza Mekânları

Yeşilköy'ün hafıza mekânları, araştırma kapsamında yirmi bir kişi ile yapılan sözlü tarih mülakatlarında değinilen mekânlar referans alınarak incelenmiştir. Mülakat gerçekleştirilen kişilerde bireysel anlatıların Yeşilköy'ün ortak hafızasına katkısını, görüşmecilerin farklı zaman dilimlerinde ve birbirinden bağımsız şekilde aktardıkları hatıralarının kesiştiği ortak noktalarda görmek mümkündür. Mülakatlarda bahsedilen mekânlar Yeşilköy'le ilgili anı kitaplarında da sıklıkla yer almaktadır (Şekil 20).

Cambazhane, Yeşilköy'de hafıza mekânlarından söz edildiğinde ilk akla gelenlerdendir. İmre ve İmre (2009: 76), 1950'li yılların ortalarına kadar Yeşilköy'de plaj ve yazlık sinema olmadığını, yaz aylarında yegâne eğlence aracının Cambazhane ve tuluat tiyatroları olduğunu aktarmaktadır. Farsça canı ile oynayan manasındaki cân-bâz kelimesinden dilimize geçen cambaz¹¹, yerde veya ip üzerinde çeşitli denge oyunları yapan

akrobatlara verilen isimdir. Cambazhane, 1950'li ve 1960'lı yıllarda Yeşilköy'ün vazgeçilmez yazlık eğlence noktalarından biridir. İlk dönemlerde bamyâ tarlasını sonraki yıllarda jandarma arsasını mekân olarak kullanmıştır. Haziran ayında gelip Yeşilköy'de kurulan çadır, bir iki ay süresince gösterilerine devam etmektedir. İmre ve İmre (2009: 76), anılarında Telgezer kardeşlerin her sene tekrar ettikleri son gösteri ritüelinden şöyle bahsetmektedir; "Son gösteri bitiminde kesmek üzere kurbanlık koyununu tele çıkardığında aşağıdaki seyirciler, özellikle çocuklar, 'bir hafta daha, bir hafta daha' diye tempo tutunca önce biraz nazlanır gibi yapar, sonunda isteğe uyarak gidişi ertelerdi".

Yeşilköy'ün bir diğer önemli hatıra mekânı bamyâ tarlasıdır. Konum olarak İstasyon Caddesi'nden Ümrân Sokağı'na doğru devam ettiğinizde karşınıza çıkan alandır. 1930'lu yılların Yeşilköy'ünde bamyâ tarlalarının batı yönünde yapılaşma olmayıp, bostanlar ve meyve bahçeleri bulunmaktadır. Çekmece Caddesi'ne kadar uzanan bamyâ tarlaları, o dönemin İstanbul'unun bamyâ ihtiyacının hatırı sayılır bölümünü karşılamaktadır¹². Bamyâ tarlası zaman içerisinde tarla vasfından çıkıp çayır bir araziye dönüşmüştür. Cambazhanenin uzun yıllar boyunca kurulduğu alan burasıdır. Yeşilköy'de önemli bir sosyal etkinlik olan spor kulüpleri arasında düzenlenen futbol müsabakaları burada gerçekleştirilmektedir. Bamyâ tarlası Yeşilköy'de 1970'lere dek her yaşta insanın sosyalleştiği bir hatıra mekânı olmuştur. 1972 yılında Yeşilköy Anadolu Lisesi'nin inşasıyla birlikte bu hatıra mekânı tamamen kaybolmuştur. Ancak günümüzde hâlen eski Yeşilköylüler tarafından bir anıdan bahsederken ya da yön tarif ederken 'bamyâ tarlasının orada' ifadesi sıkça kullanılmaktadır.

Yeşilköy'ün hafıza mekânları arasında kentsel boşluktaki alan olarak 'bamyâ tarlası' Balkan Harbinden (1912-1913), 1970'lerin başına dek her daim önemli bir yerde konumlanmıştır. Yeşilköy'de yakın geçmişe dek sosyal yaşamın devamlılığına olan ihtiyacı büyük ölçüde dolduran başlıca mekândır. 1970'lerde alanda yapılaşmanın başlamasının aksine; "boşluk, kentsel mekânda bir eksiklik, doldurulması gereken bir açıklık değildir. Geleneklerin, yaşananların hafızasını oluşturacak mekânı içerir" (Doyduk, 2010: 40). Kentsel mekândaki boşluklar anıların üst üste yığıldığı alanlardır. Bir yerleşimde tıpkı somut kültürel miras değerlerinin tescilinin önemli olması gibi o yerleşimdeki sosyal ve fiziksel birikimin bir göstergesi olan alanların; 'boşluğun tescillenmesi' de hayli önemlidir. Yeşilköy'de yok olup giden bir hafıza mekânı olarak somut halde tescillenmeyen boşluğun; bamyâ tarlasının, bugün de hâlen Yeşilköylülerin zihninde soyut şekilde tescillenmiş olarak varlığını sürdürdüğü görülmektedir.

Yazlık sinema altmış yaş üzerindeki hemen her Yeşilköylünün andığı bir hatıra mekânıdır. Reks Sineması, Yeşilköy semtinin hakiki manada ilk yazlık sinemasıdır. 1957 yılında, Yeşilköylü Ali Anıtaş tarafından kurulmuştur (Dabağyan, 2006: 263). Yalı Sokağı'nda bulunan Reks Sineması'nda film gösterimleri haricinde devrin ünlü pop şarkıcıları tarafından verilen konserler de rağbet görmüştür. Tuna o yıllara dair hatıraları şöyle aktarır (2006: 303), "Filmin başlayacağını haber veren Berkant'ın şarkılarından 'Bir İçim Su', kasetten çalınır; çekirdeğini, gazozunu alan yerine gelir otururdu". Reks Sineması 1970'lerin başına dek hizmet vermiştir. Aynı dönemde Yeşilköy'de hizmet veren diğer bir sinema Divan Sineması'dır. İstanbul Caddesi üzerinde yer alan sinema, daha çok kışlık sinema olarak anılan hafıza mekânıdır. Film gösterimlerinin yanı sıra okul müsamerelerinin yapıldığı sinemanın yerinde 1930'lara dek Majik Sineması (Tuna, 2006: 303) hizmet vermiştir.

Röne Park, Yeşilköy'deki bir başka hafıza mekânıdır, sahil şeridinde Ayastefanos Deniz Feneri'nden sonra gelen koydaki burun şeklindeki çıkmada yer almaktadır. 1930'lu yılların

sonundan, 1960'lara kadar Mösyö Röne tarafından işletilmiştir. Hem çay bahçesi hem yemekli gazino, hem konser alanı olarak hizmet vermiştir. Mösyö Röne ile bütünleşen park, halen onun anısına hürmeten aynı isimle hizmet vermektedir. Sahil şeridi dolgu sahası olmadan önce Röne Park'ın denizle buluştuğu nokta dik kayalıklardan oluşmaktadır. Çocukluğu Yeşilköy'de geçen sözlü tarih görüşmecilerinin aktardığına göre bu kayalıklar, Lodos rüzgârı estiği zaman kıyıya vuran dalgalarla meşhurdur. Günümüzde park çay bahçesi olarak hizmet vermektedir, bol yeşil alana sahiptir ve içerisinde pek çok kuş çeşidini barındırmaktadır. Sahil şeridinden ve İstanbul Caddesi üzerinden iki girişi bulunmaktadır.

Yeşilköy'ün bir sayfiye yeri olmasından ötürü yazın faaliyet gösteren, deniz kenarında bulunan açık hava çay bahçeleri ve restoranlar rağbet gören mekânlardır. Bu mekânlardan Hasan'ın Kahvesi, Balıkçı Limanı'nda deniz üzerinde kazıklar çakılmış hâlde hizmet veren salaş bir mekândır. Demirci Çıkmazı Sokağı'nda bulunan Mehtap Çay Bahçesi ve Camlı Köşk Çay Bahçesi de yine anılarda yer eden önemli mekânlardandır. Mehtap Çay Bahçesi'nin yerinde bugün yine bir kafe hizmet vermektedir.

Şekil 20. Güncel Yeşilköy haritasında hafıza mekânlarının konumları (Yandex, 2021 haritası kullanılarak yazar tarafından üretilmiştir) (Kübra Turangil, 2021)

Daha yakın geçmişe bakılacak olunursa, 1960'lı ve 1970'li yıllarda Çınar Otel ile Yeşilköy Havalimanı'nın o dönemin simge yapıları olarak konumlandığı görülmektedir. Hatta öyle ki bu modern mimarî yapılar, özellikle Yeşilköy Havalimanı olmak üzere semte dışarıdan bakan bir göz için bugün de dahi hafızalarda yer tutan önemli mekânlardır. Bununla beraber havalimanı Yeşilköy'de yaşayan kimseler haricinde İstanbul'da yaşam süren veya sürmeyen pek çok insanın zihninde yer etmiş, toplumsal hafızada kabul bulan ortak bir mekândır. O döneme ait bir nostalji unsuru olarak nitelendirilebilecek Yeşilköy Havalimanı isim tabelasındaki 'YEŞİLKÖY' imgesi ise hafızalardaki canlılığını bugün de hâlen korumaktadır. Bazen bir film sahnesinde, bazen bir haber görüntüsünde, bazen de bir fotoğraf karesinde insanların karşısına çıkmaya devam etmektedir. Havalimanı, Yeşilköy semti ile âdeta tescillenmiş şekilde İstanbul kent hafızasındaki yerini almıştır.

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Tarihî serüveni 4. yüzyıla dek uzanan Ayastefanos, bilinen ilk hâliyle mütevazı bir Rum balıkçı köyüdür. Bilhassa 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren 20. yüzyılın ilk çeyreğinde; Yeşilköy ismini alana dek geçirdiği tarihsel süreçte pek çok ilke ve tarihî olaya ev sahipliği yapmıştır. Ayastefanos Barış Antlaşması, 31 Mart Vakası, Balkan Savaşı ve o esnada patlak veren kolera salgını, Ayastefanos Rus Anıtının yıkılışı gibi kültürel bellekte yer eden çeşitli olaylarda odak noktası olmuştur. 19. yüzyılın son çeyreğinden itibaren gözde bir sayfiye mekânına dönüşmüştür. Farklı etnisiteden pek çok insanın uzun yıllar bir arada yaşaması semte kültürel bir zenginlik katmıştır. Türkçe, Rumca, Ermenice, Fransızca, İtalyanca gibi pek çok farklı dilin konuşulduğu bu semtte, dinî ve geleneksel ritüeller uzun yıllar özenle sürdürülmüştür. Semtin demografik yapısı ve çok kültürlü, çok dilli hali 20. yüzyıl ortalarından itibaren dönüşmeğe başlamışsa da Yeşilköy'de kültürel çeşitlilik bugün de hâlen varlığını sürdürmektedir. Bir önceki yüzyıl ortalarına nispetle Yeşilköy'de doğal peyzaj alanları ve topoğrafya ile tarihsel görünüm büyük oranda değişime uğramıştır. Bununla beraber 19. yüzyıl sonları, 20. yüzyıl başlarında inşa edilmiş Viktoryan ve Art Nouveau stilinde, Eklektik üsluptaki ahşap köşkler ve Art Deco evlere ait güzel örnekler hâlen varlığını korumaktadır. Köyiçi ve çevresini kapsayan kentsel sit alanında tarihî doku bugün de hissedilir hâldedir.

Doğup büyüdüğümüz, yaşadığımız ev, sokaklar, mahalle, şehir hem geçmişimize ve bugünüme hem de geleceğimize ait referans noktalarıdır. Bir yerin ruhunun korunması, o yerde kentsel hafızaya katkı sunan kültürel miras değerlerinin bağlamından koparılmadan korunmasıyla doğrudan ilişkilidir. Alana ruhunu kazandıran pek çok tamamlayıcı unsuru göz ardı ederek yapıları restorasyon adı altında yeniden inşa etmek, kültürel mirasın korunması anlamına gelmemelidir. İstanbul'un pek çok semtine nazaran Yeşilköy'de yaşamaya devam eden tarihî yapılar, Yeşilköy semt hafızasının bugündeki temsili niteliğindedir. Bir yerleşimde nüfusun yerleşimin kapasitesinden fazla artıyor olması orada koruma ve sürdürülebilirlik kavramlarından söz etmeyi zorlaştırmaktadır. Yeşilköy'ün nüfusunda son seksen yılda dört kat artış olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda sürekli artan konut ihtiyacına yönelik olarak ahşap evlerle yan yana inşa edilen çok katlı binalar, yerin ruhuna uyumsuz, kaba ve çirkin görünümündedir. Günümüzde Yeşilköy'deki tescilli yapıların sürdürülebilirliği büyük oranda ticarî olarak kullanımlarına bağlı hâle gelmiştir. Zamanın daha yavaş aktığı dönemlerde mütevazı bir sayfiye mekânı olan Yeşilköy, bugün de kentsel dönüşümün etkisi ve rant getirisinden ötürü lüks konut üretiminin her geçen gün arttığı bir 'şantiye semt' görünümündedir. Yeşil alanları gün geçtikçe azalan semtte tarihî yapılarla yeni yapılar iç içe geçmiş hâldedir. Artan nüfus ve yerleşik insan sirkülasyonu beraber Yeşilköy'ün kültürel çeşitliliği ve demografik yapısı da günden güne değişmektedir.

Yukarıda bahsedildiği üzere tüm bu fizikî ve kültürel çeşitliliği bünyesinde barındırıyor olması kültürel miras koruma olgusu yanında, Yeşilköy semtinin kültürel belleği üzerine yoğunlaşmanın da gerekliliğini gözler önüne sermektedir. Bu doğrultuda Yeşilköy'ün çok katmanlı, çok renkli yapısını göz önünde tutan bir koruma anlayışı ile bu katmanlı yapının sürdürülebilirliğini esas alan bir yaklaşım yerinde olacaktır. Bu minvalde Yeşilköy Köyiçi Kentsel Sit Alanı ve çevresine yönelik bir 'Alan Yönetim Planı' hazırlanması tarihî çevre ve kültürel miras korumada semtin geleceği açısından hayli yararlı olacaktır. Alan yönetim planı fizikî mirasın korunması yanında, kültürel belleğin devamlılığı yönünde somut ve soyut değerlerin bir arada korunarak geleceğe ulaştırılmasını incelemelidir. Yeşilköy'de halihazırdaki tescilli yapıların büyük bölümü özel mülkiyetteki sivil mimarî mirastan

oluşmaktadır. Bu doğrultuda mülk sahiplerince onarılamayan az sayıdaki bakımsız tescilli konuta, sponsorlu destek kaynak bulunup; oturulur vaziyetteki konutların basit onarımları gerçekleştirilebilir, günden güne yok olmalarının önüne geçilebilir. Belediye tarafından kurulacak olan bir yardımcı birim ile yasal prosedürlerin yüklerinden bunalan mülk sahiplerine kurumsal destek sağlanabilir. Bu ve benzeri birçok noktada Yeşilköy'de kamu ve halkın bir arada hareket etmesi semtteki koruma bilinci ve gayretini arttıracaktır. Ayrıca kentsel sit alanı ile İstasyon Caddesi'nde ağırlıklı olarak bulunan tescilli yapıların dış cephe görünüşleri ile ticarî tabelalarına bir standart getirilerek, kaba ve çirkin görüntüden tarihî çevre arındırılabilir.

Yeşilköy'de kültürel belleğin sürdürülebilirliğine dair kamusal ölçekte daha sağlam adımlar atılabilir. Örneğin Dadyan Konağı, Neriman Şah Yalısı ve Bamyâ Tarlası'nın bir zamanlar var olduğu mevcut konumlarını işaret eden bilgi tabelaları, sokak ve cadde girişlerine yerleştirilebilir. Ayrıca Bakırköy Belediyesi tarafından organizasyonu sağlanarak, yaz aylarında sahil kesiminde kurulacak olan bir yazlık sinema ile Yeşilköy'de çekilen Yeşilçam filmlerinin gösterimi ve filmlerde rol alan sinema sanatçıları ile söyleşiler gerçekleştirilebilir. Nihayetinde kent hafızası odağında kültürel belleğin sürekliliği ve kültürel miras korumaya dair daha bütüncül bir yaklaşımla 'koruyarak ilerleme' fikrini benimsemek esas olmalıdır.

Bilgilendirme / Teşekkür

Bu makale Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi'nde Doç. Dr. Yusuf CİVELEK ve Dr. Öğr. Üyesi Alidost ERTUĞRUL danışmanlığında yürütülmüş olan "Yeşilköy: Kentsel Kültürel Bellek ve Miras Koruma" başlıklı yüksek lisans tezi kapsamında hazırlanmıştır. 11. Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi'nde aynı başlıkla bildiri olarak sunulmuştur. Makale özeti bildiri özetleri kitapçığında yayımlanmış, tam metin bildiriler kitabında yer almamıştır. Aksi belirtilmediği halde makalede kullanılan şekiller ve çizelgeler belirtilen yazar tarafından, belirtilen tarihte üretilmiştir.

45

Çıkar Çatışması Bildirimi ve Sorumluluk Bildirimi

Bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur, olası bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Makalede belirtilen tüm görüş ve düşünceler yazarların sorumluluğundadır, bu konuda derginin sorumluluğu bulunmamaktadır.

Makalede yer alan görsellerin kullanımına dair yasal izinlerin alınması yazarların sorumluluğundadır, bu konuda derginin sorumluluğu bulunmamaktadır.

Yazar Katkı Bildirimi

Araştırmanın konusu ve yöntemi tez danışmanları yürütücülüğünde Kübra Turangil tarafından tasarlanmış ve birlikte karar verilmiştir. Elde edilen veriler Kübra Turangil tarafından derlenip tez çalışması haline getirilmiş, makale bu tez çalışmasından üretilmiştir.

Notlar

¹ 29 Temmuz 1985 tarihine dek Yeşilköy Havalimanı ismiyle hizmet vermiştir.

² Bizans İmparatoru Aleksios'un kızı Anna Komnena'nın, babasına atıfla kaleme aldığı eser.

³ Onuncu manasına gelen Dekatos sözcüğü milyon taşına 10 mil uzaklığı ifade etmektedir. Aynı eserde sur dışı yerleşimlerinden Bakırköy ise Hebdomon (yedinci) olarak adlandırılmaktadır.

⁴ Yasakçı genel olarak taşra kulluklarına verilen addır. Tongur, aktaran Dingiş, E. (2009) 16. ve 17. Yüzyıllarda Taşra'da Yasakçılar, Türk-İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi, S.7, Konya, s.130

⁵ Rumî takvime göre 31 Mart 1335 olarak anılmaktadır (Miladî 13 Nisan 1909). TDV İslâm Ansiklopedisi, Url. <https://islamansiklopedisi.org.tr/otuzbir-mart-vakasi>

⁶ 22 Nisan 1909'da Ayastefanos'a gelen Hareket Ordusu burada karargâh kurmuştur.

⁷ Dadyan Ailesi Ayastefanos'un her alanda gelişmesinde etkin rol oynayarak tarihî geçmişinde önemli bir yer teşkil eder. Dadyanların bilinen en eski üyesi Beroz, ailesi ile birlikte Sivas yöresinden Eğin'e gidip Gamargab Köyü'ne yerleştikten sonra dokuz nesil burada yaşamışlardır (Tuğlacı, 1993:1). 1771'de ailenin İstanbul'la olan ilişkisini başlatan ve aileye soyadını kazandıran Dad Arakel Amira, III. Selim tarafından 1795'te Barutçubaşı olarak atanmıştır. Aile üyeleri üç nesil bu görevi devam ettirmiştir. Dadyan Ailesi'nin Ayastefanos'ta tarihî çevrenin oluşumunda pek çok yerde emekleri vardır. Kiliseler bölgesindeki üç kilisenin yapımı ve ihyasında katkıları olmuştur. Bunun yanı sıra Ermeni ve Rum eğitim yapılarına da destekleri vardır. Azadlı ve Makrıköy Baruthaneleri ile Zeytinburnu Ağır Silah Fabrikası aile fertlerince uzun yıllar idare edilmiş, bu tesisler bölgedeki pek çok kimseye istihdam sağlamıştır.

⁸ Mimar Kemalettin Bey'in İstanbul'da tasarladığı beş camiden ilkidir. Mecidiye Camii 19. yüzyıl Osmanlı camilerinin genel planlama özelliklerini yansıtmaktadır. (Yavuz, 2009:47). İmparatorluktan Cumhuriyet'e Mimar Kemalettin, 1870- 1927, Mimar Kemalettin Bey'in Yapı ve Projelerine İlişkin Belgeler Kataloğu, TMMOB Mimarlar Odası ve Vakıflar Genel Müdürlüğü Ortak Yayını, Ankara

⁹ Yeşilköy Palas Otel'in işaret edildiği izlenimi doğmaktadır.

¹⁰ Yeşilköy Yat Kulübü'nden bahsedildiği izlenimi doğmaktadır.

¹¹ TDK: Türk Dil Kurumu

¹² Kardes mobil uygulamasındaki Yeşilköy semti gezi rehberinde bamyı tarlası bölümü. Kardes: İstanbul'un çok kültürlü mirasını ve çok katmanlı yapısını keşfe yönelik Türkçe ve İngilizce dillerde, kişisel gezi rehberi olarak tasarlanmış bir mobil uygulama.

KAYNAKLAR

Kitap

BAŞGELEN, N., 2008. Tarihte Yeşilköy. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

BOYSAN, A., 2010. İstanbul'un kuytu köşeleri. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

CIAM, 1931. The Athens Charter for the Restoration of Historic Monuments, Athens. First International Congress of Architects and Technicians of Historic Monuments.

ÇELEBİ, E., tb. Evliya Çelebi tam metin Seyahatnâme C: 1-2. İstanbul: Üçdal Neşriyat.

DABAĞYAN L. P., 2006. Zaman tüneline Şehr-i İstanbul'un seyir defteri. İstanbul: Karadağ Yayınları.

ICOMOS, 2008. Québec Declaration on the Preservation of the Spirit of Place, Québec.

İMRE, İ., ve İMRE, S., 2009. İki kardeşin Yeşilköy anıları. İstanbul: Karakter Color A.Ş.

KARAY R. H., 2011. Bir ömür boyunca. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

KOÇU. R. E., 1981. Osmanlı padişahları, ikinci Sultan Abdülhamid. İstanbul: Ana Yayınevi.

ÖZGÜÇ. A., 2005. Türlerle Türk sineması dönemler, modalar, tipler. İstanbul: Dünya Kitapları.

TUĞLACI. P., 1993. Dadyan Ailesi'nin Osmanlı toplum ekonomisi ve siyaset hayatındaki rolü. İstanbul: Pars Yayın Ltd. Şti.

TUNA. T., 2006. Deniz feneri'nin ışığında Yeşilköy: Ayastefanos. İstanbul: Karakter Color Matbaası.

UŞAKLIGİL. H. Z., 2008. Kırk yıl. İstanbul: Özgür Yayınları.

Kitapta bölüm

KOÇU. R. E., 1960. İstanbul Ansiklopedisi, İçinde: GÖNÇ. R. H., ed. *Ayastefanos*. İstanbul: Reşad Ekrem Koçu ve Mehmet Akif Akbay. İstanbul Ansiklopedisi ve Neşriyat Kolektif Şirketi. c. 3. s.1489-1502.

KRAMERS. J. H., 1970. İslam Ansiklopedisi, İçinde: Ayastefanos. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. c. 2. s. 55-56.

Dergide makale

MARGULIES. R., 1994. Ayastefanos'taki Rus kilise abidesi'nin yıkılışı. *Toplumsal Tarih Aylık Dergi*. 1 (1), s. 40-42.

YILMAZ. L., 2017. Anna Komnena'nın Alexiad'ında İstanbul surdışı yerleşmeleri. *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Dergisi*. 2 (10), s. 295-313.

YUSUFOĞLU N.T., ve PİLEHVARİAN N. K., 2017. Beşiktaş Tayyare Fabrikası (1936-1943). *Megaron*. 12 (2), s. 249-262.

İnternet kaynağı

KORUMA KURULLARI, 2017. *İstanbul 1 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Kararı*. 19.01.2017/234/ İstanbul. Yeşilköy Köyiçi Kentsel Sit Alanı ve Tescilli Yapıların Sayısallaştırması. [çevrimiçi]. Erişim adresi: <http://www.korumakurullari.gov.tr/Eklenti/50007,istanbul---bakirkoy---yesilkoy-mahallesi-kentsel-sit-al-.pdf?0/> [Erişim tarihi 21 Şubat 2021].

TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU, 2020. [çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://www.tuik.gov.tr/duyuru> > [Erişim tarihi 16 Ekim 2021].

PALLASMAA, J., 2008. çev: Külekçi., *Sinema ve Mimarlık*. Kaynak: Calgary Üniversitesi [çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://v3.arkitera.com/g143-sinema-ve-mimarlik.html?year=&aID=2624> / [Erişim tarihi 17 Ağustos 2021].

YANDEX, 2021. Güncel Yeşilköy haritasında hafıza mekânlarının konumu. [çevrimiçi]. Erişim adresi: https://yandex.com.tr/harita/106119/bakirkoy/geo/yesilkoy_istanbul_cad_/2395069057/?ll=28.827260%2C40.957333&z=14/ [Erişim tarihi 09 Ekim 2021].

Tez

DENKTAŞ, E., 2011. *Ayastefanos Rus Anıtı (1898-1914)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi.

DOYDUK, H. S., 2010. *Nesne Merkezli Koruma Yaklaşımına Tamamlayıcı Bir Olgu Olarak Kentsel Arkeolojik Yiğilma*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi.

Arşiv belgeleri

ANONİM, tb. *Gare de San-Stefano. Constantinople, Aya Stafanos İstasyonu*. [fotoğraf] Atatürk Kitaplığı Arşivi, İstanbul.

BEY, N. tb. *Yeşilköy haritası*. [fotoğraf] Atatürk Kitaplığı Arşivi, İstanbul.

GÜRFIRAT, B. tb. *Ayastefanos Rus anıtı*. [fotoğraf] Kişisel Arşiv, İstanbul.

GÜRFIRAT, B. tb. *Yeşilköy'de İstasyon Caddesi*. [fotoğraf] Kişisel Arşiv, İstanbul.

GÜRFIRAT, B. tb. *Yeşilköy kıyı şeridi*. [fotoğraf] Kişisel Arşiv, İstanbul.

KORLU, O. 1976. *Kader Bağlayınca filmi, Hasan'ın Kahvesi*. [fotoğraf] Kişisel Arşiv, Filmelerde ve Sanatta İstanbul Facebook Grubu.

TAŞ, V. 1976. *Süt Kardeşler filmi*. [fotoğraf] Türk Sineması Araştırmaları Arşivi, BİSAV, İstanbul.

TURANGİL, K., 2021. *Yeşilköy fotoğrafları*. [fotoğraf] Kübra Turangil Kişisel Arşivi, İstanbul.

Film

Yırtık Niyazi [film]. 1971. Yön. Sırrı Gültekin. Türkiye: Saltuk Film.

Süt Kardeşler [film]. 1976. Yön. Ertem Eğilmez. Türkiye: Arzu Film.

Kader Bağlayınca [film]. 1976. Yön. Orhan Aksoy. Türkiye: Erler Film.

Biyografiler

Kübra TURANGİL

Dumlupınar Üniversitesi Mimarî Restorasyon ön lisans ve Anadolu Üniversitesi Sosyoloji lisans eğitimleri sonrasında, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Mimarlık Anabilim Dalı Kültürel Mirasın Korunması ve Yönetimi yüksek lisans programını tamamlamıştır. Millî Saraylar Restorasyon Dairesi Başkanlığı bünyesinde çeşitli projelerde görev almıştır. Vefa Semti Hazinelelerini kapsayan *Vefa'nın Cennet Bahçeleri* yayınına katkı sağlamıştır. Araştırma ve ilgi alanları koruma kuramı, kent hafızası, kültürel bellek, nostalji olgusu ve yedinci sanat ile görsel okuryazarlık üzerinedir. Türlü mecralarda sinema ve mimarlık, sanat ve kültürel miras korumaya dair yazıları yayımlanmaktadır.

Alidost ERTUĞRUL

Dr. Alidost Ertuğrul Lisans eğitimini Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nde tamamladı. İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nde Mimarlık Tarihi alanında Yüksek Lisans, Restorasyon Anabilim Dalı'nda Doktora derecelerini aldı. Yapı koruma alanında hazırladığı restorasyon projeleri ve yürüttüğü uygulama süreçlerinin yanı sıra T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu üyesi yapmıştır, ayrıca danışman ve bilim kurulu üyesi olarak restorasyon uygulamalarında görev almaktadır. Doktora çalışması sonrasında çeşitli devlet ve vakıf üniversitelerinde akademik hayatına devam etmiştir. İlgili alanları arasında genel başlıklarla Kent Tarihi, Kentsel Koruma, Kültürel Miras Yönetimi, Geleneksel Yapım Teknikleri ve Malzemeleri bulunmaktadır. Hâlen IRCICA (İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi'nde) Mimari Miras Birim Başkanı olarak görev yapmaktadır.